

Olexander Katsora

Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)

Problems and state of development of mediation in Ukraine

The article is devoted to the consideration of the institute of mediation and its main characteristics. The aim of the article is to identify problems and prospects for the development of mediation in Ukraine. The concept of mediation as a structured process, regardless of its name or reference to it, by which two or more parties to a dispute try to independently agree, on a voluntary basis, to resolve the dispute with the support of a mediator, is analyzed. Mediation has been found to be widely used in the European Union, the United Kingdom, the United States, Canada, and Australia as an alternative way of resolving disputes without litigation. The article analyzes the state of mediation in Ukraine, in particular, emphasizes that the practice of resolving conflicts and disputes through mediation is gradually increasing, but still the legislation of Ukraine remains unregulated procedure. The article also highlights some legal acts that partially regulate the implementation of mediation as a social service and determine its content. There are two stages of providing mediation services: mediation, which involves establishing contact with the parties to the conflict, analysis of the situation and establishing the causes of the conflict; implementation of mediation, which involves the direct process of such a service.

The article presents and partially describes the reasons for the low level of mediation in Ukraine, in particular the low level of public awareness about the possibility of resolving conflicts through mediation. The article also reflects the advantages of the mediation process in resolving conflicts, including the voluntary decision-making on mediation, in the process of its implementation, reaching agreements and implementing decisions, confidentiality of mediation, flexibility of the mediation process, during which the parties determine and control the conflict resolution process and make decisions on concluding a peace agreement or terminating mediation, the ability to take into account the interests of both parties to the conflict, the economy of time and resources of the parties to the mediation.

Keywords: *Mediation, Conflict, Dialogue, Facilitation, Voluntariness*

Олександр Кацьора

Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна)

Проблеми та стан розвитку медіації в Україні

Стаття присвячена розгляду інституту медіації та його основним характеристикам. Метою статті є визначення проблем та перспектив розвитку медіації в Україні. Проаналізовано поняття медіації як структурованого процесу, незалежно від його назви або посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора. Встановлено, що медіація активно використовується у країнах Європейського Союзу, Великої Британії, США, Канади та Австралії як альтернативний спосіб вирішення спорів без залучення судового способу.

Проаналізовано стан медіації в Україні, зокрема наголошується на тому, що практика вирішення конфліктів та спорів шляхом медіації поступово збільшується, однак досі законодавством України процедура медіації залишається не врегульованою. Також у статті висвітлено окремі нормативно-правові акти, які частково регулюють здійснення медіації як соціальної послуги та визначають її зміст. Виокремлено два етапи надання послуги медіації: здійснення посередництва, що передбачає встановлення контакту зі сторонами конфлікту, аналіз ситуації та встановлення причин конфлікту; здійснення медіації, що передбачає безпосередній процес такої послуги.

Наведено та частково охарактеризовано причини низького рівня поширення медіації в Україні, зокрема низький рівень обізнаності населення щодо можливості вирішення конфліктів за допомогою посередництва. Також у статті відображені переваги медіаційного процесу у вирішенні конфліктів, зокрема виокремлено добровільність прийняття рішення про посередництво, в процесі його проведення, досягнення домовленостей і виконання прийнятих рішень, конфіденційність медіації, гнучкість процесу медіації, під час якого сторони самі визначають та контролюють процес вирішення конфлікту, а також приймають рішення про укладання мирної угоди чи припинення медіації, можливість врахувати інтереси обох конфлікуючих сторін, економічність часу та ресурсів сторін посередництва.

Ключові слова: *медіація, конфлікт, діалог, фасилітація, добровільність*

Вступ.

Конфлікти є невід'ємною частиною будь-якого соціального організму і супроводжують його розвиток. Важливим є пошук та використання дієвих механізмів вирішення конфліктів або мінімізації їх негативних наслідків. Одним з таких способів, який позитивно зарекомендував себе в країнах ЄС, Великобританії, США, Австралії та Канаді є медіація. В Україні інститут медіації привертає до себе дедалі більшу увагу, проте стримуючим фактором його розвитку є відсутність повноцінної нормативно-правової бази та низький рівень обізнаності населення щодо можливості вирішення конфліктів за допомогою цього способу. Тому вивчення медіації є важливим як для теорії, так і для практики, завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади медіації та її ролі у вирішенні конфліктів висвітлені у наукових працях українських та зарубіжних вчених, зокрема А. Горової, В. Землянської, М. Карпенка, Т. Подковенко, І. Ясиновського, Р. Рідлі-Даффа, А. Беннетта, А. Джерами та інших.

Метою дослідження є визначення проблем та перспектив розвитку медіації в Україні.

Методи дослідження: для вирішення поставленої мети застосувалися системний аналіз (для опису інституту медіації та його основних характеристик) та аналіз документів (для виявлення нормативних особливостей регулювання медіації).

Виклад основного матеріалу.

Медіація (посередництво) почала розвиватися в другій половині ХХ ст. в США та зарекомендувала себе як ефективний спосіб позасудового вирішення конфліктів (спорів). В англо-американських юрисдикціях існує змішаний підхід до медіації зі значними саморегулюючими та законодавчими елементами. Наприклад, в Австралії офіційний підхід проявляється у сотнях нормативно-правових актів, які регулюють медіацію, переважно на основі галузей, де вона застосовується. На європейському континенті ряд країн, включаючи Францію, Німеччину та Італію, дозволили постачальникам послуги медіації та судам розробити власні схеми регулювання здійснення цього процесу (Alexander, 2008, p. 11).

Крім різних механізмів впровадження медіації, існують багато визначень цього поняття. Так, британські науковці Р. Рідлі-Дафф та А. Беннетт визначають медіацію як процедуру, за допомогою якої неупереджена третя сторона вирішує, яким чином можна розв'язати конфлікт. У процедурі медіації саме сторони спору, а не медіатори, визначають умови досягнутої угоди (Ridley-Duff, Bennett). На думку А. Джерами, особливою рисою процедури медіації як процедури вирішення спорів є її мета, що полягає в досягненні добровільного та погодженого результату, а також відсутність повноважень у того, хто проводить процедуру медіації, на нав'язування якогось обов'язкового до виконання рішення спору сторонам (Gerami, 2009, p. 434).

Не дивлячись на різні підходи імплементації, визначення посередництва та механізмів його здійснення, пропонуємо визначати медіацію відповідно до Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах». У цьому документі медіація визначається як структурований процес, незалежно від його назви або посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора (Директива Європейського парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», 2008, с. 5). На наш погляд, таке визначення чітко визначає структуру, принципи та суб'єктів медіаційного процесу.

Аналізуючи стан інституту медіації в Україні, можемо стверджувати, що він знаходиться на етапі свого формування по декількох причинах. Одна з основних причин – не має повноцінного нормативно-правового регулювання медіаційного процесу. У той же час, Кабінетом Міністрів України розроблено відповідний законопроект «Про медіацію», у зв'язку з чим міністр юстиції України Д. Малюська зазначив: «Хоча в Україні практика вирішення конфліктів та спорів шляхом медіації поступово збільшується, однак досі законодавством України процедура медіації залишається не врегульованою.

Водночас підготовка відповідного проекту закону продиктована також необхідністю ратифікації та імплементації Сінгапурської конвенції про медіацію» (Схвалений Урядом законопроект, 2020). В 2020 році українським парламентом було прийнято за основу законопроект «Про медіацію», але до сих пір закон не ухвалено в цілому. Згідно проекту цього Закону, медіація визначається як добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів (Проект Закону України «Про медіацію», 2020). На думку законодавця, медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах, які виникають у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносинах, а також кримінальних провадженнях під час укладання угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин. Також зазначається, що медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, незалежності та нейтральності медіатора, неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Зауважимо, що чинним нормативно-правовим документом, який визначає медіацію, є Закон України «Про соціальні послуги» (Закон України «Про соціальні послуги», 2020), а також Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) (Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)», 2016). Згідно цих документів зміст медіації полягає у допомозі із врегулювання конфліктів, веденні переговорів, опрацюванні шляхів та умов розв'язання конфлікту.

Крім цього, передбачається два етапи надання такої послуги:

1) здійснення посередництва, що передбачає встановлення контакту зі сторонами конфлікту, аналіз ситуації та встановлення причин конфлікту;

2) здійснення медіації, що передбачає безпосередній процес такої послуги.

Звичайно, що лише відсутність

законодавчого регулювання інституту медіації не є основною причиною низького рівня розповсюдження такої практики вирішення спорів. На думку українського науковця І. Ясиновського, серед інших причин низького рівня поширення медіації в Україні є:

1) низька правова культура населення;
2) недостатній рівень довіри до цієї послуги;

3) недостатня поінформованість суспільства загалом і громадян зокрема про медіацію, її переваги як альтернативної судовому розгляду;

4) позиції сторін, які не бажають погоджуватися на компроміс;

5) специфіка національного правосуддя;

6) складність вибору медіатора як високопрофесійної особи;

7) особливості політичного та економічного становища України;

8) низький рівень співпраці з міжнародними організаціями;

9) відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави;

10) переважно громадські засади розвитку медіації (Ясиновський, 2016, с. 126).

Окремо варто зупинитися на перевагах вирішення конфлікту методом медіаційних практик. На нашу думку, серед основних переваг варто виділити декілька. По-перше, сторони конфлікту добровільно беруть участь у медіації. Це передбачає, що під час прийняття рішення про посередництво, в процесі його проведення, досягнення домовленостей і виконання прийнятих рішень сторони діють за принципом самовизначення. По-друге, процес здійснення медіації є конфіденційним, тобто вся інформація, отримана медіатором від учасників цього процесу може бути розголошена виключно за письмовою згодою сторін. По-третє, медіація є гнучким процесом, під час якого сторони самі визначають та контролюють процес вирішення конфлікту, а також приймають рішення про укладання мирної угоди чи припинення медіації. По-четверте, медіація дає змогу рівнозначно врахувати інтереси обох сторін, а її метою є знайти рішення, яке задовольняє обидві сторони. По-п'яте, медіація є економічною як у фінансових, так і в часових ресурсах. Вирішення конфлікту шляхом медіації не є довготривалим, та може

суттєво заощадити кошти. Процес чітко контролюється медіатором, який зацікавлений у якнайшвидшому вирішенні ситуації.

Висновки.

Медіація – це альтернативний спосіб досудового або позасудового вирішення спорів, який забезпечує врахування інтересів конфліктуючих сторін, дозволяє заощадити часові та економічні ресурси держави, а також залучених до цього процесу сторін. Це структурований процес, незалежно від його назви або посилення на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, незалежності та нейтральності медіатора, неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Основними стримуючими факторами розвитку медіації є відсутність повноцінної нормативно-правової бази та низький рівень обізнаності населення щодо можливості вирішення конфліктів за допомогою посередництва. У той же час,

Кабінетом Міністрів України розроблено відповідний законопроект «Про медіацію», який прийнятий Верховною Радою України у першому читанні. Не дивлячись на те, що в Україні наразі відсутній окремий закон щодо медіації, така послуга активно використовується у соціальній сфері, зокрема громадськими організаціями, окремими соціальними закладами та службами. Такий стан речей пояснюється тим, що законодавець виділив медіацію як базову соціальну послугу, яка регулюється Законом України «Про соціальні послуги». Тобто медіація в Україні не набула інституційного рівня як частина судової практики, але набуває поширення як послуга в соціальній роботі.

На нашу думку, розвиток інституту медіації в Україні знаходиться на початковому етапі, але має неабиякі перспективи для подальшого розповсюдження у правовій та соціальній сферах. Це пояснюється тим, що незабаром прогнозується прийняття Закону України «Про медіацію» у другому читанні та в цілому. У свою чергу, це дозволить інституційно розвивати медіацію та готувати професійних медіаторів для вирішення конфліктів у різних сферах суспільних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>.

Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації): Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>.

Про медіацію: проект Закону України від 19.05.2020 №3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877

Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Схвалений Урядом законопроект про медіацію дозволить розвантажити судову систему. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-malyuska-shvalenij-uryadom-zakonoproekt-pro-mediaciyu-dozvolit-rozvantazhiti-sudovu-sistemu>.

Ясиновський І. Імплементация процедури медіації в українське законодавство: теоретико-правовий аналіз: дис... к-та юрид. наук: 12.00.01. Національна академія внутрішніх справ. К. 2016. 295 с.

Alexander N. Mediation and the art of regulation. Queensland University of Technology Law and Justice Journal. 2008, Vol. 8. № 1. 23 p. URL: <https://lr.law.qut.edu.au/article/download/60/58>.

Gerami A. Bridging the Theory-and-Practice Gap: Mediator Power in Practice / A. Gerami // Conflict Resolution Quarterly. 2009. Vol. 26. № 4. P. 433-451.

Ridley-Duff R.J., Bennett, A.J. Mediation: developing a theoretical framework for understanding alternative dispute resolution: paper to British Academy of Management, University of Sheffield, 14–16 September. URL: <http://shura.shu.ac.uk/2617/1/28>

REFERENCES

- Alexander, N. (2008). Mediation and the art of regulation. *Queensland University of Technology Law and Justice Journal*, 8(1), 23-29. Retrieved from <https://lr.law.qut.edu.au/article/download/60/58>.
- Gerami A. (2009) Bridging the Theory-and-Practice Gap: Mediator Power in Practice. *Conflict Resolution Quarterly*, 26(4), 433-451.
- Pro deiaki aspekty mediatsii u tsyvilnykh ta hospodarskykh pravovidnosynakh: Dyrektyva 2008/52/IeC Yevropeiskoho parlamentu ta Rady vid 21 travnia 2008 r. Retrieved from <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>. [in Ukrainian].
- Pro mediatsiiu: proekt Zakonu Ukrainy vid 19.05.2020 №3504. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877. [in Ukrainian].
- Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 № 2671-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>. [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu sotsialnoi posluhy poserednytstva (mediatsii): Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 17.08.2016 № 892. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16#Text>. [in Ukrainian].
- Ridley-Duff, R. J., & Bennett, A. J. (2017). Mediation: developing a theoretical framework for understanding alternative dispute resolution: paper to British Academy of Management, University of Sheffield, 14–16 September. Retrieved from <http://shura.shu.ac.uk/2617/1/28>.
- Skhvalenyi Uriadom zakonoproekt pro mediatsiiu dozvolyt rozvantazhyty sudovu systemu. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-malyuska-shvalenij-uryadom-zakonoproekt-pro-mediacyu-dozvolit-rozvantazhiti-sudovu-systemu>. [in Ukrainian].
- Yasynovskyi, I. (2016). Implementatsiia protsedury mediatsii v ukrainske zakonodavstvo: teoretyko-pravovyi analiz: dys... k-ta yuryd. nauk: 12.00.01. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv. [in Ukrainian].

Katsora Olexander

Ph.D., <https://orcid.org/0000-0001-9544-9297>, oleksandr.katsora@uzhnu.edu.ua

Стаття надійшла / Article arrived: 27.06.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.07.2021